

הודעה לעיתונות

29.5.2022 כ"ח באייר, תשפ"ב

יום ירושלים 2022

מכון ירושלים למחקרי מדיניות מפרסם את הדו"ח השנתי ה-36 של "השנתון הסטטיסטי לירושלים", המציג תמונת מצב מקיפה של בירת ישראל

ירושלים ממשיכה לבסס את מעמדה כמטרופולין השנייה בגודלה בישראל, הכוללת 86 יישובים ויותר מ-1.3 מיליון תושבים

- ירושלים כמוקד תעסוקה: כ-83.8 אלף מועסקים עובדים בירושלים ומתגוררים מחוצה לה בשנת 2021, לעומת 79.1 אלף בשנת 2019
- אחד מתוך עשרה ישראלים הוא ירושלמי: בירת ישראל ממשיכה לשמור על מעמדה כעיר הגדולה במדינה – בסוף שנת 2020 היא מנתה 951,100 תושבים, שהיוו 10% מהאוכלוסייה בארץ
- בניגוד למקובל לחשוב, קצב גידול האוכלוסייה בירושלים זהה לקצב גידול האוכלוסייה בישראל כולה (1.6%)
- שיעור הריבוי הטבעי של האוכלוסייה היהודית בירושלים (22.9 לאלף תושבים) גבוה - מזה של האוכלוסייה הערבית בעיר (20.9)

במסגרת אירועי יום ירושלים, העומדים השנה בסימן 55 שנה לאיחוד העיר, מפרסם מכון ירושלים למחקרי מדיניות את "השנתון הסטטיסטי לירושלים 2022".

"השנתון הסטטיסטי לירושלים 2022", היוצא מאז שנת 1983, מציג תמונת מצב עדכנית ומפורטת של ירושלים במכלול רחב של תחומי החיים. הדו"ח הוגש לנשיא המדינה, יצחק הרצוג, בטקס חגיגי שנערך בבית הנשיא וכן לידי שר ירושלים ומורשת, זאב אלקין, לראש העיר ירושלים, משה ליאון, ולשורת שרים וחברי כנסת נוספים.

את הדו"ח הגישו יו"ר הוועד המנהל של מכון ירושלים למחקרי מדיניות, דן הלפרן; מנכ"ל המכון, ד"ר דוד קורן; וראש צוות מידע ונתונים במכון ועורך "השנתון הסטטיסטי לירושלים", יאיר אסף-שפירא.

נשיא המדינה יצחק הרצוג, אמר כי "לכל אחד יש עיר ושמה ירושלים", כך כתב המשורר נתן יונתן. והנתונים בשנתון מראים כיצד גם כשכולם מדברים על המילים המפחידות 'הגירה שלילית', עדיין המטרופולין הירושלמי חזק מאד, ובסופו של יום באמת יש פיסת ירושלים לכל אחד. כיום כולם יודעים - ירושלים היא עיר עתיקה אבל מתנהגת ומשתנה כמו עיר צעירה ותוססת. חלק מהנתונים שבדו"ח השנה מדאיגים יותר, כמו הנתונים הנוגעים לרמת העוני, לפערים בין מגזרים שונים בעיר, ולמצבה הסוציאקונומי של ירושלים ביחס לערים אחרות בישראל. אבל, ירושלים היא עיר חזקה מאד. אין ספק שהגיוון הירושלמי מעצים ומצמיח את העיר הזאת, על אף האתגרים שהוא מביא איתו."

שר הבינוי והשיכון, ירושלים ומורשת, זאב אלקין: "שנתון ירושלים המוגש ביום חגה של העיר, חושף בשורות רבות על עתידה של בירת ישראל. אנו מבססים את ירושלים כעיר מטרופולין עם גידול משמעותי במספר החברות והעובדים המגיעים לעיר בכל יום. משרד

ירושלים ומורשת בראשותי פועל ליישום החלטות ממשלה משמעותיות שמטרתן לחזק את המטרופולין, לפתח ענפי תעסוקה איכותיים ומתקדמים ולמיצובה של העיר כמרכזית בכלל היבטי החיים. בתכנית החומש הקרובה, אותה נאשר בישיבת הממשלה המיוחדת ל-55 שנים לאיחוד ירושלים, בכוונתנו להפוך את ירושלים לבירת הביטק והסטארטאפים בישראל. ישנן עוד מטרות רבות - אך אנו עמלים כל העת לשלב בין ירושלים העתיקה, בירת ישראל הנצחית של מדינת ישראל - לירושלים מתקדמת למאה ה-21"

ראש העיר ירושלים, משה ליאון, אמר כי: "ירושלים נמצאת בעיצומה של מהפיכה. את הניצנים אפשר כבר לראות. העיר הנקייה והמטופחת שלנו עוברת שידרוג משמעותי בכבישים ותשתיות, אשר הופך אותה למרהיבה מלמעלה ומתקדמת וחדשנית מלמטה. ירושלים הופכת להיות עיר שבלבה לא רק חומה, אלא גם הליכתיות ומרחב ציבורי פורח ושוקק, שתחבורה ציבורית מפותחת וירוקה עם רכבת קלה מחברת את כל חלקיה לכדי יחידה אחת, כמתקדמות בערי העולם. כבר השנה נשלים את הקו האדום מפסגת זאב להדסה ונחבר את הקמפוסים. שבילי אופניים ומיקרומוביליות יחליפו חלק ניכר מהתחבורה הפרטית. העיר שלנו משנה את קו הרקיע שלה ובונה לגובה, בין היתר לטובת ההגנה על הסביבה. מצד אחד, שמירה קפדנית על ערכיה ההיסטוריים ועל המראה המאפיין את מרכזה בכלל ואת האגן הקדוש בפרט, ומצד שני, בניינים רבי קומות לאורך ציר הרכבת הקלה ושכונות המעטפת, בדרך של התחדשות עירונית, שמביאה עימה תשתיות מתקדמות וצדק חברתי וסביבתי. אין זה רק שינוי קוסמטי או עניין של נוף. אנו נספק דיור בכל הרמות לתושבי העיר ולבאים אליה, ונמשיך לפעול להפיכתה לדבר הבא ולמוקד משיכה לעסקים בתחום ההיי-טק. לעובדים שיגיעו לעבוד במיקרוסופט או באפל, שעולות לירושלים לצד מוביל-איי ומעצמות טכנולוגיה מתקדמת, יחכו מתחמי דיור מתקדמים, עם סביבת חיים תומכת וראויה, כמו למשל בתלפיות, שתהפוך להיות מרכז חדש וחדשני, בדומה לערים אחרות בעולם, בלבה של העיר שלנו. לכך מצטרפים מוסדות התרבות הירושלמיים והחינוך המתקדם שנמצאים בפריחה ויובילו את המהפכה הגדולה שלנו של הפיכתה של ירושלים למטרופולין מתקדם, חזק ומעניק, לצד תרבות והיסטוריה של 3,000 שנה. המהפכה כבר מתחוללת, ואת ניצניה אנחנו רואים גם בדו"ח הזה - אנחנו נהיה לא רק המטרופולין השני בגודלו בישראל, אלא גם המשובח שבהם!"

ד"ר דוד קורן, מנכ"ל מכון ירושלים למחקרי מדיניות, אמר, "אני שמח ונרגש להגיש בפעם הראשונה מאז נכנסתי לתפקידי כמנכ"ל מכון ירושלים למחקרי מדיניות את השנתון הסטטיסטי לירושלים 2022. הדוח מציג תמונת מצב רחבה ומעמיקה על ירושלים ויחד עם שאר מחקרי המכון, מהווה מסד ידע מרכזי המסייע לעירייה ולממשלה בטיוב תהליכי קבלת ההחלטות וגיבוש המדיניות ביחס לירושלים ולהבנת המורכבויות והרבדים השונים שהעיר מגלמת, וזאת במטרה להביא לשיפור איכות חיי כלל תושבי העיר."

להלן המגמות העיקריות העולות מהשנתון:

ירושלים מתבססת כמטרופולין השנייה בגודלה בישראל

מטרופולין ירושלים היא השנייה בגודלה בישראל, ונכון לתחילת שנת 2021 היא כללה 86 יישובים ו-1,373,000 תושבים. 951,100 מהם חיו בעיר ירושלים, גלעין המטרופולין (70%) ו-421,900 התגוררו בטבעת החיצונית (30%).

אוכלוסיית מטרופולין ירושלים גדלה בשנים האחרונות (2015-2020) בקצב ממוצע של 2.3% מידי שנה. ירושלים גדלה בתקופה זו ב-1.9% מידי שנה, והטבעת החיצונית של המטרופולין ב-3.3%. קצב גידול מואץ במיוחד נרשם בעיר בית שמש (שמספר תושביה גדל ב-29,000 בשנים אלו – גידול ממוצע של 5.0% בשנה) וכן ביישוב צור הדסה (9.4% מידי שנה).

בדומה לערים מטרופוליניות אחרות בישראל ובעולם, מאזן ההגירה של ירושלים הוא שלילי, כאשר ההפרש בין מספר העוברים לגור בעיר לבין העוזבים אותה עמד בשנת 2020 על 7,800-. 38% מהעוזבים את ירושלים עברו ליישובים אחרים במטרופולין ירושלים, חיים בסביבתה ורואים בה את מרכז חייהם.

מהנתונים עולה כי בשנת 2021 מספר המועסקים בירושלים שלא התגוררו בעיר עמד על 83.8 אלף (בהשוואה ל-79.1 אלף איש בשנת 2019). מדובר בסדר גודל של אוכלוסייתה של עיר בינונית (כגון לוד או רעננה) המגיעים לירושלים מדי בוקר לעבוד, בנוסף לאנשים המגיעים לעיר לצורך לימודים, קניות, בילוי, תרבות וכו'. לשם ההשוואה, מספר האנשים המגיעים לתל אביב מדי בוקר לעבוד גדול פי שלושה (264,000 איש).

"המעבר של תושבים מירושלים (העיר הראשית) ליישובי המטרופולין אינו ייחודי לירושלים והוא מאפיין ערים גדולות, אם זו תל אביב או הערים המרכזיות בעולם, "ציין יאיר אסף-שפירא, ראש צוות מידע ונתונים במכון ירושלים למחקרי מדיניות ועורך "השנתון הסטטיסטי לירושלים". "ניתן לראות במגמה זו התפתחות טבעית של העיר, ולכן נדרשת גם בניית תשתית שתוכל לשרת את תושבי המטרופולין כגון דרכי גישה ותחבורה נוחות, יצירת מקומות עבודה ועוד."

ירושלים היא העיר הגדולה בישראל – בפער ניכר

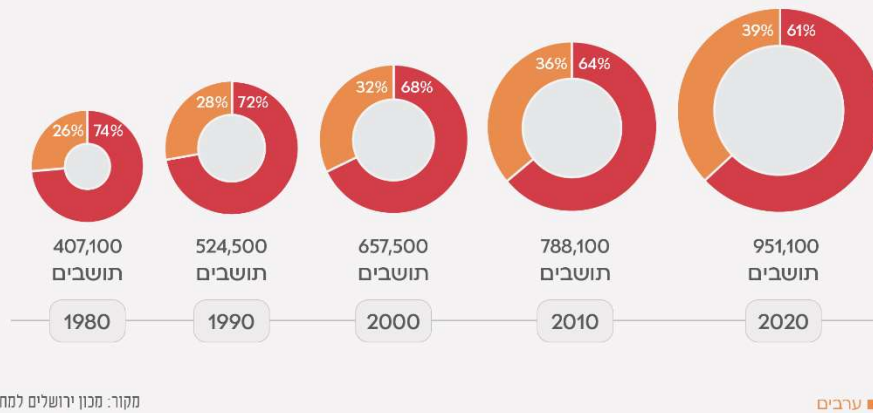
בסוף שנת 2020 עמד מספר תושבי ירושלים על 951,100, ואוכלוסיית העיר היוותה 10% מכלל אוכלוסיית ישראל. ירושלים שומרת, בפער ניכר, על מעמדה כעיר הגדולה בישראל: היא גדולה פי שניים מתל אביב, העיר השנייה בגודלה בישראל (שבה התגוררו 463,800 תושבים) וגדולה פי שלושה מחיפה, העיר השלישית בגודלה בישראל (שבה התגוררו 283,700 תושבים). על פי נתונים לא סופיים של הלמ"ס בסוף שנת 2021 מנתה אוכלוסיית העיר 965,100 תושבים – גידול שנתי של 1.5%..

ירושלים היא עיר מעורבת. בשנת 2020 התגוררו בה 570,100 יהודים, שהיוו 61% מכלל תושבי העיר ו-366,800 ערבים (353,800 מוסלמים ו-12,900 נוצרים), שהיוו 39% מכלל תושבי ירושלים.

במהלך השנים חלה ירידה בחלקה של האוכלוסייה היהודית מתוך כלל אוכלוסיית ירושלים, ובמקביל חלה עלייה בחלקה של האוכלוסייה הערבית. חלקה של האוכלוסייה היהודית בעיר ירד מ-74% בשנת 1967, ל-72% בשנת 1990, ל-68% בשנת 2000 ול-61% בשנת 2020. במקביל, חלה עלייה בחלקה של האוכלוסייה הערבית מ-26% בשנת 1967, ל-28% בשנת 1990, ל-32% בשנת 2000 ול-39% בשנת 2020. חשוב לציין, כי בשנים האחרונות, עם הירידה בשיעור הגידול של האוכלוסייה הערבית, תהליך זה מתמתן.

אוכלוסייה יהודית וערבית בירושלים, 1980-2020

באשר לאופי הזהות הדתית, בשנת 2021 התגוררו בירושלים 257,000 חרדים, שהיוו 45% מהאוכלוסייה היהודית בירושלים (ו-28% מכלל האוכלוסייה בעיר). הדתיים היוו 23% (130,000 תושבים) והמסורתיים והחילונים היוו 29% (166,000: 79,000 ו-87,000 בהתאמה). בנוסף, מתגוררת בעיר אוכלוסייה של אנשים ללא סיווג דת (כ-3,500 תושבים), שרובם הגדירו את עצמם כחילונים. אוכלוסייה זו מורכבת בעיקר מעולים שלא הוכרו כיהודים.

ירושלים היא העיר שבה מתגוררת האוכלוסייה החרדית הגדולה ביותר בישראל. על פי אומדן לאוכלוסייה זו, שמבוסס על סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2021 התגוררו בירושלים כרבע (25%) מכלל החרדים בישראל.

ירושלים היא גם העיר שבה מתגוררת האוכלוסייה הערבית הגדולה ביותר בישראל. בשנת 2020 עמד מניין התושבים הערבים בעיר על 366,800, והם היוו כ-19% מכלל הערבים בישראל.

בסוף שנת 2020 התגוררו במזרח ירושלים (האזורים שנוספו לעיר ביוני 1967) 595,600 מתושבי ירושלים, יהודים וערבים, והם היוו 63% מכלל תושבי ירושלים. במהלך השנים חלה עלייה בחלקה של האוכלוסייה המתגוררת במזרח העיר: בשנת 1972 האוכלוסייה שגרה באזורים אלו היוותה כ-29% מכלל אוכלוסיית ירושלים, חלקה עלה ל-46% בשנת 1983, ל-59% בשנת 2005 ול-63% בשנת 2020.

בסוף שנת 2020 גרו במזרח העיר כ-233,900 יהודים, והם היוו 39% מכלל התושבים במזרח העיר. בשנות ה-70 וה-80, עם בנייתן של השכונות הגדולות, חלה עלייה ניכרת במספר התושבים היהודים המתגוררים במזרח העיר. בשנת 1972 היוו התושבים היהודים 10% בלבד מכלל התושבים במזרח העיר, וחלקם עלה ל-39% בשנת 1983 ול-46% בשנת 1996. החל משנות ה-2000 ניכרת מגמת ירידה בחלקם של היהודים המתגוררים במזרח העיר – מ-43% בשנת 2005 עד ל-39% בשנת 2020.

שיעור הריבוי הטבעי של האוכלוסייה היהודית בעיר גבוה מזה של הערבית

גידול האוכלוסייה בירושלים מושפע משלושה גורמים עיקריים: ריבוי טבעי, עלייה והגירה בין-יישובית. בשנת 2020 שיעור הריבוי הטבעי (ההפרש בין מספר הלידות למספר הפטירות) של

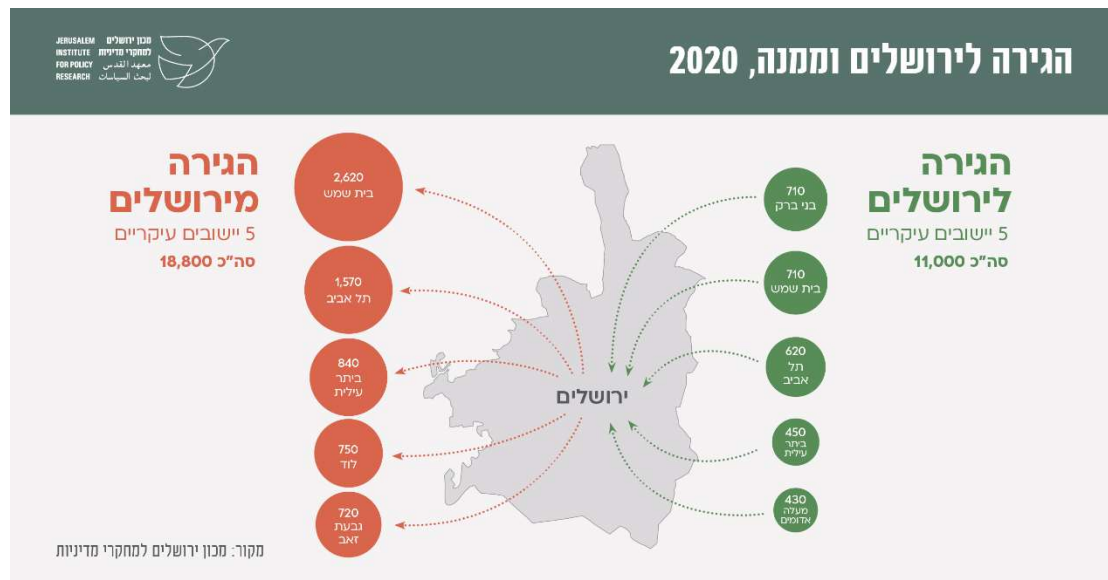

האוכלוסייה היהודית בירושלים היה גבוה מזה של האוכלוסייה הערבית בעיר (22.9 ו-20.9, בהתאמה). העלייה בשיעור הריבוי הטבעי בקרב האוכלוסייה היהודית נובעת מעלייה בשיעור הילודה בקרב אוכלוסייה זו, ובעיקר בקרב האוכלוסייה הדתית והחרדית

כאמור, בשנת 2020 מאזן ההגירה של ירושלים היה שלילי ועמד על -7,800. בשנה זו עברו לירושלים מיישובים אחרים 11,000 תושבים חדשים ו-18,800 עזבו אותה ועברו להתגורר ביישובים אחרים. מאזן ההגירה בשנה זו היה נמוך במקצת בהשוואה לשנת 2019 (-8,200) אך גבוה בהשוואה לשנים 2017-2018 (-6,000). בשנת 2021 היה מאזן ההגירה שלילי באופן חריג, ובנתונים ארעיים שפרסמה הלמ"ס הוא עמד על -10,900. ניתן לשער כי השפעות הקורונה, כגון לימודים מרחוק, השפיעו על השינויים בהיקף ההגירה בשנה זו.

מספר הנכנסים הגדול ביותר לירושלים ב-2020 הגיע מהישובים הבאים: בני ברק, בית שמש, תל אביב, ביתר עילית, מעלה אדומים, אשדוד וגבעת זאב.

היישובים שאליהם עבר מספר העוזבים הגדול ביותר הם: בית שמש, תל אביב, ביתר עילית, לוד, גבעת זאב ובני ברק.

שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה בירושלים נמוכים בקרב שתי קבוצות אוכלוסייה: גברים חרדים ונשים ערביות

בשנת 2021 עמד שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בירושלים בגילאי העבודה העיקריים על 65% בלבד – שיעור נמוך באופן ניכר בהשוואה לתל אביב (91%) ולחיפה (87%). שיעור ההשתתפות בקרב הגברים בירושלים עמד על 70%, ובקרב הנשים – 60%.

שיעור ההשתתפות הנמוך בקרב תושבי ירושלים נובע בעיקרו משיעור השתתפות נמוך בקרב הנשים הערביות והגברים החרדים בעיר. בקרב הנשים הערביות בירושלים שיעור ההשתתפות עמד על 26%, בהשוואה ל-82% בקרב הנשים היהודיות. ממחקרי עומק שערך מכון ירושלים למחקרי מדיניות עולה כי שיעור ההשתתפות הנמוך של הנשים הערביות קשור במספר גורמים, בהם: אי-הכרה בתארים אקדמיים ממוסדות פלסטיניים, היעדר תשתיות תומכות לאימהות עובדות (מעונות וגני ילדים), היעדר ניסיון תעסוקתי, היעדר נטוורקינג (רישות עסקי), רמת שליטה נמוכה בעברית ובאנגלית וחסמים תרבותיים.

לדברי נטע פורזיקי, חוקרת במכון ירושלים למחקרי מדיניות, "במחקרים השונים עלה כי נשים צעירות ממזרח ירושלים בעלות השכלה גבוהה בשיעורים גבוהים ביחס לאוכלוסיות השונות אך הן פחות משתלבות בתעסוקה. רק 38% מהאקדמיות הערביות בירושלים בגילאי 18-35 עובדות, לעומת 73% מהנשים היהודיות בירושלים ו-57% מהערביות בישראל. כך שיש אובדן של פוטנציאל תעסוקתי שלו היה ממומש המצב הכלכלי שלהן ושל משפחותיהן היה משתפר דרמטית. כמו כן, במחקרים עלה כי הנשים הללו היו רוצות להשתלב בתעסוקה, חרף החסמים, אך אינן מקבלות תמיכה מבית, ולא מצופה מאישה נשואה להשתלב בעבודה".

ירושלים ממשיכה להיות אחת הערים העניות בישראל: מעל מחצית מהילדים בעיר חיים מתחת לקו העוני

הדמוגרפיה הייחודית לעיר גורמת לכך שירושלים ממשיכה להיות אחת הערים העניות ביותר בישראל. בשנת 2020 חיו מתחת לקו העוני 38% מהמשפחות בירושלים (123,100), 43% מהנפשות (416,600) ו-53% מהילדים (206,900). אחוז הילדים החיים מתחת לקו העוני גבוה מאחוז המשפחות החיות מתחת לקו העוני, כלומר – עוני הוא תופעה אשר רווחת במיוחד בקרב משפחות גדולות.

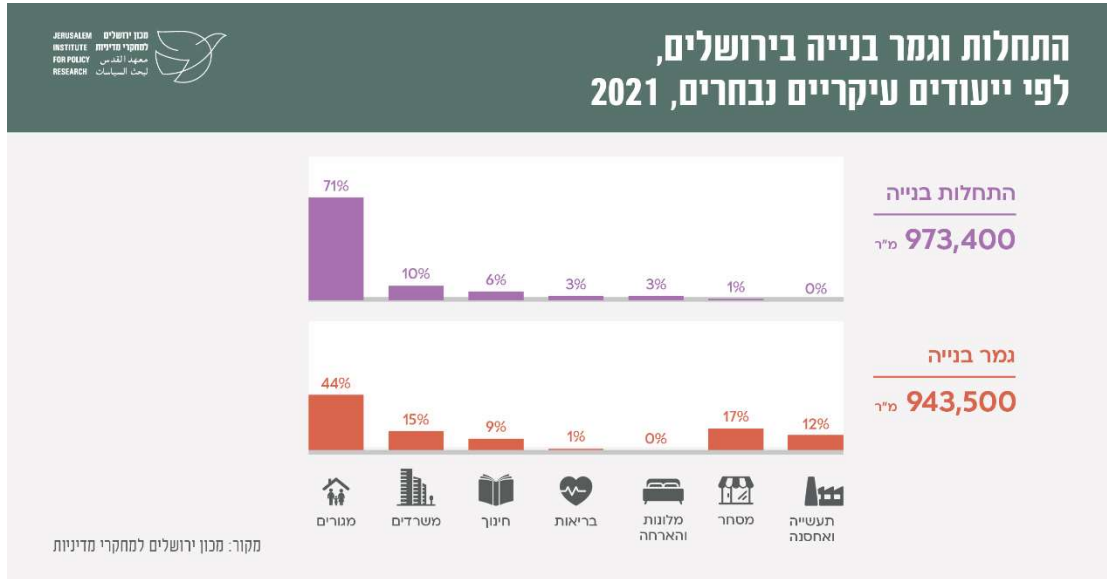
בניין ודיור: ירושלים, עיר של מעלה?

ירושלים, כמו ערים נוספות בארץ, צומחת לגובה. בשנים האחרונות מאשרות יותר ויותר תוכניות בנייה לגובה. בשנת 2021, 42% מהדירות שהחלה בנייתן בירושלים היו בבניינים בני 8 קומות ומעלה. נתון נמוך במעט ביחס לשנים 2010-2020, בהן 46% מהתחלות הבנייה היו בבניינים גבוהים. אחוז זה נמוך גם בהשוואה לישראל (49%) ולתל אביב (65%). 3% מהדירות שהחלה בנייתן בירושלים היו בבנייה נמוכה של 1-2 קומות, אחוז גבוה במעט בהשוואה לתל אביב (1%), נמוך משמעותית בהשוואה לישראל (16%). עם זאת חלה ירידה ניכרת בהתחלות הבנייה של דירות בבנייה נמוכה בירושלים, בהשוואה לשנים 2010-2020 – בהן 11% מהדירות שהחלה בנייתן היו בבנייה נמוכה.

ד"ר חוה ארליך, ראש תחום תכנון ועירוניות במכון ירושלים למחקרי מדיניות, אמרה כי "לירושלים ייחוד אורבני מובנה שמחייב התייחסות תכנונית זהירה. מעבר להיותה עיר הררית שהטופוגרפיה בה מקשה על תכנון רחובות הליכתיים ועל מבנים מסיביים שישתלבו בסביבתם, לירושלים משמעות מיוחדת כעיר בירה וכעיר תיירותית ברמה בינלאומית. כשמתכננים התחדשות עירונית בשכונות קיימות, או מגדלים בצירים ראשיים, יש לשמור כל העת על קווי המבט והנגישות לאתרים הלאומיים, הקדושים והתיירותיים, ומבני הממשל השונים."

לדבריה "ההתחדשות העירונית מחוייבת המציאות בכל הערים הוותיקות בישראל, ובירושלים ביתר שאת. בחודשים האלה מבשילות תוכניות התחדשות בשכונות רבות בירושלים, ובמהלך השנים הבאות נראה הרבה הריסה ובניה מחדש."

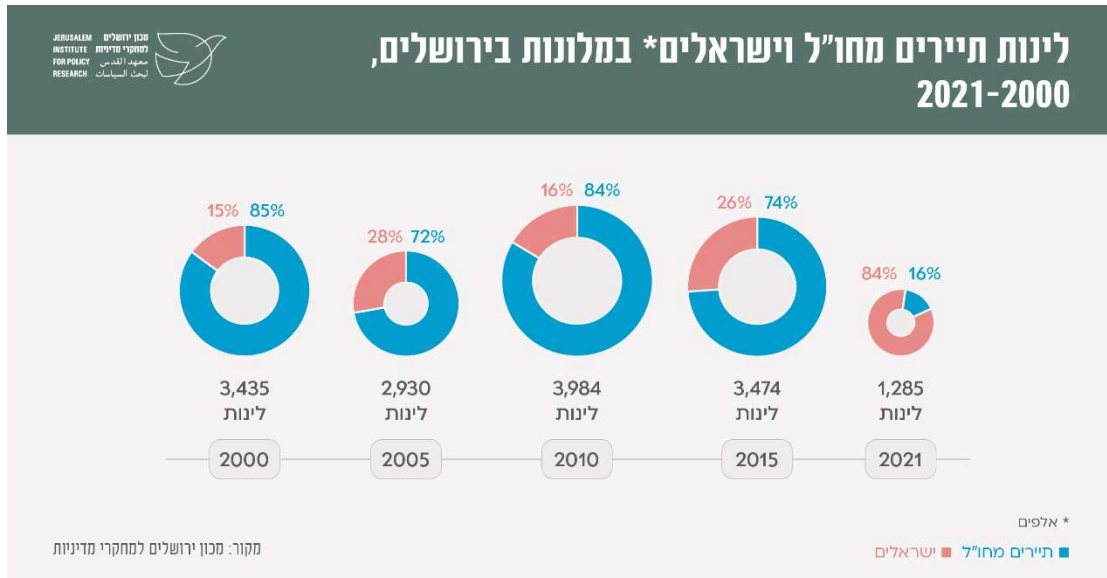
סך כל שטח התחלות הבנייה בירושלים בשנת 2021, לכל הייעודים, היה 973,400 מ"ר, והוא היווה 6% משטח התחלות הבנייה בישראל. היקף הבנייה בירושלים היה גבוה במעט מזה שבתל אביב (719,000 מ"ר – 5%), וגבוה באופן ניכר מזה שבחיפה (65,000 מ"ר – פחות מאחוז).

בעקבות מגיפת הקורונה: הישראלים גילו את ירושלים; שיא של כל הזמנים במספר האורחים הישראלים שהתאכסנו במלונות תירות בירושלים

אפשרויות הטיסה המוגבלות שעמדו בפני הישראלים בעקבות מגפת הקורונה הביאו לעלייה ניכרת במספר התיירים הישראלים שביקרו בעיר. בשנת 2021 נרשם שיא של כל הזמנים במספר האורחים הישראלים שהתאכסנו במלונות תירות בירושלים: 683,600 אורחים. זהו גידול של 181% בהשוואה לשנת 2020, ושל-12% בהשוואה לשנת 2019.

בשנים שקדמו למגיפת הקורונה, ירושלים הייתה יעד מועדף על תיירים מחו"ל. בעקבות סגירת השמיים וההגבלות הנוספות שהוטלו במהלך המגיפה חלה ירידה ניכרת במספר התיירים, והצטמצם חלקן היחסי של לינות התיירים מחו"ל מתוך כלל הלינות בעיר. בשנת 2021 84% מהאורחים שלנו במלונות בירושלים היו ישראלים ו-16% היו תיירים מחו"ל.

בשנת 2021, המדינות העיקריות שמהן הגיעו התיירים מחו"ל שהתארחו במלונות בירושלים: ארצות הברית (44%), צרפת (8%), סין (4%), גרמניה (3%) ובריטניה (3%).

לפרטים נוספים וראיונות עם חוקרי מכון ירושלים למחקרי מדיניות:

גיל קריים, דובר, 050-5703090